

## Анотації

**Киндрачук Н. М.** Участие Народного Руха Украины в организации политических акций, которые способствовали установлению суверенной, демократической Украины.

В этой статье показано участие Народного Руха Украины в организации политических мероприятий: манифестаций, митингов, пикетов, которые способствовали установлению суверенной, демократической Украины, распространяли пропаганду национальных идей и идеалов.

**Kindrachuk N. M.** The participation of Narodnyj Rukh Ukrainy in the organization of political activities that promoted the establishment of sovereign and democratic Ukraine.

This article displays participation of Narodnyj Rukh Ukrainy in the organization of such political activities as manifestations, mass-meetings, pickets, which promoted the establishment of sovereign and democratic Ukraine and disseminated national ideas and ideals.

**В. С. Лопаков**

### ПЕНСІЙНА РЕФОРМА — КРОК ДО РЕАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Проголошений в Конституції курс країни на побудову демократичної, соціальної, правової держави свідчить про принципово нові основи державної політики та концепції соціально-економічних прав людини. Пріоритетами соціальної політики є створення умов для забезпечення достатнього життєвого рівня населення, реформування системи соціального забезпечення. У складних соціально-економічних умовах запропоновані шляхи реформування ще не знайшли значного превалювання тієї чи іншої точки зору щодо основних гарантій забезпечення прав людини в соціальній сфері, механізму їх реалізації та комплексу заходів, пов'язаних з реформою соціального забезпечення. Така ситуація не сприяє успішному формуванню та розвитку системи соціального забезпечення. Разом з тим, у історичній науці бракує наукових досліджень організаційно-правових форм соціального забезпечення. Тому набуває актуальності проблема висвітлення особливостей соціального забезпечення в Україні в сучасних соціально-економічних умовах, глибокого наукового аналізу нових історичних і правових категорій. Важливість

і нагальність таких наукових пошуків визначається необхідністю вдосконалення шляхів реформування сучасної системи соціального забезпечення в умовах ринкової економіки. Тому метою роботи є з'ясування демократизму пенсійного забезпечення, теоретичне обґрунтування рекомендацій щодо побудови нової системи пенсійного забезпечення у трансформаційній економіці, адекватної ринковому середовищу. Наукова новизна роботи полягає у розробці нових методичних засад щодо структури та змісту складових пенсійної системи та в обґрунтуванні рекомендацій з удосконалення і підвищення ефективності здійснення пенсійної реформи в Україні. Практичне значення дослідження полягає в тому, що воно сприятиме розвитку реформування пенсійного забезпечення в Україні.

Час, коли держава несла повну відповідальність за вирішення практично всіх соціальних проблем своїх громадян, минув. Сьогодні ми прагнемо розбудувати суспільство, в якому б панувала демократія і дотримувались права та свободи людини. Але вирішити ці завдання без активної участі самих громадян практично неможливо.

Кожна людина повинна нести частку відповідальності за те, що відбувається в суспільстві. Необхідно розуміти, що кожен із нас певною мірою відповідальний за невирішені проблеми і певні негаразди в Україні, тому не варто шукати винуватців усіх наших бід на стороні. У громадянському суспільстві людина не повинна стояти осторонь вирішення існуючих соціальних проблем, адже відомо, що найбільше цьому шкодить саме наша байдужість.

Людина — істота суспільна, це впливає з самої її природи. Сучасні досягнення цивілізації — результат діяльності багатьох поколінь. Це — аксіома та визначальна суть прогресивних перетворень у суспільстві. З цього впливає необхідність об'єднання людей в суспільні організації, вищою формою якої є держава. В свою чергу, суспільна організація потребує управлінського центру (органів державної влади), який би регулював соціальні процеси і спрямовував діяльність людей у визначеному напрямі.

Організація державного управління може здійснюватись різними методами і в різних формах. Найбільш досконалим і прогресивним є державний устрій, побудований на демократичних

принципах. Звичайно, демократія не є ідеальним способом державного управління, що відповідав би усім вимогам суспільної організації, але на сьогодні це найкраще, що створило людство в сфері управління соціальними процесами.

Демократія передбачає пропорційне поєднання прав і свобод людини з встановленими нормативно-правовими актами державної влади і моральними законами. Тому дотримання і виконання законів, інших нормативно-правових актів — обов'язкова умова успішного розвитку суспільства. При цьому основним завданням демократичної держави можна вважати таку організацію суспільного життя, яка б максимально забезпечувала свободу і гідне життя людини.

Проголосивши європейський вибір, Україна взяла на себе високі зобов'язання як перед своїми громадянами, так і перед світовим співтовариством щодо соціального захисту людей. Але, водночас, це означає, що від нас самих залежить і благополуччя держави, і добробут кожного її громадянина. Аналіз ситуації у соціальній сфері дає відповіді на багато питань, оскільки у ній фокусуються всі проблеми суспільства в їх неприкритому, реальному вигляді [1]. Особливе місце у зазначеній сфері займає механізм пенсійного забезпечення населення України, тому що кількість пенсіонерів станом на січень 2000 р. складала 14,5 млн. [2].

Право громадян на пенсію — конституційне (ст. 46 Конституції України) [3]. Пенсійні правовідносини є одним з видів суспільних відносин і особливою формою здійснення права на пенсію. Вони складають найбільшу групу правовідносин у праві пенсійного забезпечення [4].

На дванадцятому році незалежності в Україні розпочато практичну реалізацію пенсійної реформи, що створює кожному громадянину більше можливостей щодо самостійного вибору і прийняття рішення відносно того, яку пенсію він отримуватиме в майбутньому. Для цього “запроваджується трирівнева страхова пенсійна система, де закладено основні демократичні принципи” (ст. 7 Закону України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”) [5]. Це означає, що держава, гарантуючи певний рівень матеріального забезпечення в старості, частково перекладає відповідальність за це і на кожного з нас, одночасно даючи нам і право вибору.

Необхідність реформування пенсійного забезпечення викликана низкою об'єктивних факторів: економічних, демографічних, соціально-політичних. Сьогодні ця проблема особливо актуальна в багатьох країнах світу, незалежно від рівня економічного розвитку, що обумовлено старінням населення, зміною його вікової структури, ускладненням економічної ситуації. “Головна причина необхідності пенсійних реформ — старіння населення, яке є результатом зниження народжуваності та збільшення середньої тривалості життя”[6]. Але розв’язувати проблему потрібно ретельно зваживши всі фактори та можливості як держави, та і її громадян. При цьому необхідно враховувати національні традиції та менталітет людей.

У демократичному суспільстві з ринковою економікою державна влада не повинна брати на себе вирішення матеріальних проблем своїх громадян, а зобов’язана створювати умови, за яких люди зможуть самостійно, відповідно до своїх можливостей та бажань, їх розв’язувати, в т. ч. й пенсійні проблеми. Адже однією з основних ознак демократії є право людини на здійснення власного вибору. Звичайно, це не стосується тих, хто через певні обставини не може своєю працею забезпечити відповідний матеріальний достаток (наприклад, інваліди). І саме трирівнева пенсійна система дозволяє раціонально поєднати демократичні засади, забезпечити дотримання соціальної справедливості в державі та гарантувати необхідний рівень матеріального забезпечення в старості для кожної людини.

Нова пенсійна система, особливо її накопичувальна частина, спрямована на виховання економічної самостійності та відповідальності громадян за стан особистого матеріального добробуту після виходу на пенсію. Це повинно змусити людей уже сьогодні замислитися над тим, що вони отримають по завершенні своєї трудової діяльності, підвищити їх зацікавленість у контролі за належною сплатою роботодавцями страхових коштів до Пенсійного фонду. Про складний характер пенсійної системи зазначав М. Захаров, який підкреслював, що дана система є складним системним утворенням, що має об’єктивно складну структуру та відбиває її внутрішню єдність і зміст, взаємодію елементів якої обумовлює її специфічна якість як цілісного правового об’єкта [7].

Цим самим пенсійна реформа сприятиме виходу економіки

з тіні. Адже для розрахунку розміру пенсії в майбутньому буде братися величина заробітку за весь період трудової діяльності, а не за певні її періоди, як було раніше. Тобто кожен із нас зможе розраховувати на пенсію, розмір якої залежатиме від того, скільки коштів буде накопичено на його власному рахунку в Пенсійному фонді. Роботодавець, приховуючи реальний розмір заробітку, не сплачує належні внески до Пенсійного фонду і тим самим порушує закон. Але в майбутньому для найманих працівників це призведе до зменшення розміру пенсії. “Необхідно контролювати процес формування своєї майбутньої пенсії, домагаючись від роботодавця, щоб він виплачував заробітну плату через банківські установи і повністю розраховувався з Пенсійним фондом України” [8].

Як ми вже відзначали, демократія передбачає створення людини гідних умов життя. Нині ж значна частина населення знаходиться за межею бідності, насамперед — пенсіонери. Тому новим законом передбачено скасування “верхньої межі” пенсій і поступове наближення її мінімального розміру до прожиткового мінімуму. Для цього розмір пенсій (у разі зростання рівня середньої заробітної плати в економіці) щорічно переглядатиметься. З цього виходить, що подолати бідність без ефективної розвинутої економіки неможливо. Тому пенсійна реформа спрямована і на створення сприятливих умов для розвитку підприємства та залучення інвестицій.

Водночас демократія — це не тільки права та свободи, вона передбачає й обов’язки громадян перед суспільством. Для повномасштабного вирішення завдань пенсійної реформи необхідно мати відповідні фінансові ресурси. Основним їх джерелом є страхові внески, і Законом “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” передбачено, що зобов’язання страхувальників перед Пенсійним фондом є першочерговими по відношенню до інших платежів до бюджету, крім заробітної плати. Та як засвідчує практика, не всі підприємства сумлінно ставляться до виконання своїх зобов’язань щодо сплати внесків. Виплачуючи заробітну плату “нетрадиційними методами”, вони мають значну заборгованість перед Пенсійним фондом і цим демонструють свою неповагу до суспільства. “Суспільство повинно розуміти важливість прозорих фінансових розрахунків. Прихована зарплатня сьогодні — це

недоотримана пенсія завтра, крадіжка у самого себе і у своїх робітників” [9].

Однією з важливих рис демократії є відкритість і прозорість дій держави, що передбачає інформування громадян про зміни в соціальній політиці. Тому особливого значення набуває роз’яснювальна робота про нову пенсійну систему, “ведення відповідної пропагандистської роботи з населенням”, практичну реалізацію прийнятих законів і перспективи отримання громадянами пенсії, достатньої для забезпечення гідного життя [10].

Сьогодні органи Пенсійного фонду проводять активну роботу щодо інформування всіх верств населення з цих питань, використовуючи засоби масової інформації, зустрічі в трудових колективах, з профспілковим активом, підприємцями, студентами, випускниками шкіл. В кожному управлінні створено консультативні центри з питань пенсійної реформи, запроваджено прямі телефонні лінії.

Одним із важливих елементів роз’яснювальної роботи стало проведення акції з доведення до застрахованих осіб даних персоніфікованого обліку, накопичених у Пенсійному фонді. Ця інформація змусила багатьох людей вже сьогодні замислитися над перспективою пенсійного забезпечення в старості.

Проте, не зважаючи на великий обсяг інформації щодо пенсійної реформи, багато наших співвітчизників, особливо молодих, не надають їй належної уваги, вважаючи, що їм ще зарано думати про пенсію. Відтак, обізнаність населення щодо впроваджуваної в Україні пенсійної системи залишається досить низькою. Вбачається доцільним запровадити в школах та вищих навчальних закладах 1-4 рівнів акредитації вивчення основ пенсійного страхування (та інших видів соціального страхування). Крім того, пенсійну реформу дуже часто пов’язують із підвищенням пенсій нинішнім пенсіонерам. Насправді ж, пенсійна реформа в першу чергу розрахована на людей працездатного віку, а її суть полягає в переході від пенсійного забезпечення до пенсійного страхування. Вона, в першу чергу, розрахована на молоде покоління, яке виросло в незалежній Україні. Тому молоді люди, які сьогодні розпочинають свою трудову діяльність, повинні знати: перша отримана заробітна плата — це початок формування їхньої майбутньої пенсії. Кожному сьогодні надано широкі можливості для створення не-

обхідного рівня добробуту після досягнення пенсійного віку. Вони визначені в солідарній та накопичувальній системах.

Водночас слід зауважити, що пенсійна реформа — це не одноразовий захід, а системна, розрахована на десятки років, робота. “Реалізація пенсійної реформи вимагає комплексного підходу і зачіпає всі сфери суспільно-політичного життя” [11]. Тому вдосконалення пенсійного законодавства доцільно продовжити. Ці питання без зайвого популізму та економічно необґрунтованих обіцянок повинні обговорюватись за участі висококваліфікованих спеціалістів різних галузей на конференціях, круглих столах, в пресі. Це сприятиме розвитку демократії в державі, утвердженню законності та справедливості в суспільстві, відродженню соціального оптимізму та розумінню особистої відповідальності за власний добробут.

### *Джерела та література*

1. Шевченко Я. М., Молявко О. М., Саладко А. Л. та ін. Розвиток цивільного та трудового законодавства в Україні. — Харків, 1999. — С. 252.
2. Надточий Б., Яценко В. Пенсійне забезпечення в Україні: історичний аспект // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 1. — С. 11.
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року.
4. Сірота І. М. Право пенсійного забезпечення в Україні. — К., 1998. — С. 75.
5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058 — IV.
6. Зарічук О. Становлення системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні // Вісник пенсійного фонду України. — 2004. — № 6. — С. 15.
7. Захаров Л. Д. Единая система пенсионного обеспечения в СССР: становление, функционирование и перспективы (правовое исследование); Автореф. дис. докт. юрид. наук. — М., 1978. — С. 16.
8. Дзюба Л. Пенсійна реформа в контексті реформи заробітної плати // Вісник пенсійного фонду України. — 2005. — № 6. — С. 21.
9. Там само. — С. 21.
10. Сандлер Д. Пенсійне реформування в сучасному світі // Соціальний захист. — 2005. — № 8. — С. 20.
11. Сафін О. Пенсійна реформа як фактор досягнення соціальної справедливості в суспільстві // Вісник пенсійного фонду України. — 2004. — № 3. — С. 16.

## *Анотації*

**Лопаків В. С.** Пенсионная реформа — шаг к реальной демократии.

Статья посвящена обоснованию демократической природы построения в Украине трехуровневой системы пенсионного обеспечения и создания на этой базе основ ее реформирования. Даются конкретные рекомендации относительно совершенствования информирования общества о пенсионном обеспечении.

**Lopakov V. S.** The Pension reform as a step towards the real democracy.

The article is devoted to the grounding of the democratic nature of the three-level pension-providing system construction in Ukraine and the creation of its reformation on this basis. Distinct recommendations are presented concerning the perfection of informing the society on the issues of pension providing.

**Е. В. Мамонтова**

### **ПРОБЛЕМА РОСІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ: МІФИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ**

Серед чинників, що визначають розвиток сучасного політичного процесу в Україні окреме місце посідає мовне питання. З моменту набуття незалежності проблема визначення статусу української та російської мов вийшла далеко за межі правового поля й набула відверто політичного звучання. Дострокові президентські вибори 1994 р., продемонструвавши, що спекуляції на факторі білінгвізму можуть принести непогані політичні дивіденди, остаточно зарезервували за мовним питанням місце у порядку денному української політики. І хоча світова практика доводить, що розповсюдження двох мов в однієї країні завжди було джерелом дискомфорту та соціальної напруги, в умовах вітчизняних реалій мовне протистояння слід розглядати як таке, що визначає траєкторію подальшого розвитку української державності в цілому. Без його вирішення на державному та соціальному рівнях формування в Україні політичної нації, яка виступає запорукою незворотності державотворчого процесу, виявляється досить проблематичним.

Розуміння цього висуває пошук шляхів регулювання мовного конфлікту в число актуальних завдань політичної та управ-